

Ku2019/02112/KL
Kulturdepartementet
ku.remissvar@regeringskansliet.se

Kulturrådets yttrande över utredningen ”Härifrån till evigheten – en långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv”

Kulturrådet har getts tillfälle att yttra sig om utredningen ”Härifrån till evigheten – en långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv” (SOU 2019:58)

Inledande kommentarer

I yttrandet behandlas de delar av arkivutredningen som har bäring på Kulturrådets verksamhet – dels inom ramen för kultursamverkansmodellen och de nationella minoriteterna dels utifrån myndighetens arkivriefunktion. Av de förslag som myndigheten kommenterar så tillstyrkes flera av dem, som förslagen gällande nationella minoriteters arkiv samt förslagen som har bäring på kultursamverkansmodellen.

Inledningsvis noterar Kulturrådet att det i ljuset av den pågående Covid-19-epidemin finns aspekter kring informationshantering som inte behandlas i utredningen. I det aktuella samhällskritiska läge som vi alla just nu befinner oss i finns ett stort behov av att dokumentera ställningstaganden, iakttagelser och skeenden för att pandemins konsekvenser på sikt ska kunna analyseras. Inte minst i kulturlivet är detta en i allra högsta grad aktuell fråga, som på ett eller annat sätt berör samtliga som är delaktiga i det – från utövarled till offentlig sektor. Men för att denna samhällsviktiga dokumentation ska kunna låta sig göras fullt ut och enhetligt måste det också finnas förutsättningar för att information hanteras likvärdigt, vilket i dagsläget inte är fallet. Här anser Kulturrådet att det behövs tydligt stöd, samt en enhetlig reglering, i hur samhällsviktig information hanteras.

Om urfolket samernas och de övriga nationella minoriteternas arkiv

Allmänt

Inledningsvis vill Kulturrådet poängtera betydelsen av att frågor rörande urfolket samernas och de övriga nationella minoriteternas arkiv belyses i arkivutredningen. I kommittédirektivet framgår att arkivmaterial med koppling till de nationella minoriteternas immateriella kulturarv är av stor betydelse för arbetet med att stärka de nationella minoriteternas språk och kultur och att utredaren ska samråda med företrädare för de nationella minoriteterna. Enligt Kulturrådets bedömning belyses angelägna aspekter av de minoritetspolitiska förutsättningarna i utredningen. Det är av stor vikt att de utmaningar och problem som adresseras gällande de nationella minoriteternas arkiv hanteras. Kulturrådet noterar också att de synpunkter, behov och reflektioner som framkommit genom samrådsprocessen med företrädare för de nationella minoriteterna har haft inverkan på avsnittets innehåll och slutligen även den bedömning och de främjande förslag som ges. Därmed kan antas att avsnittet i sin helhet är förankrat hos de nationella minoriteter som förslagen berör.

Synpunkter på utredningens bedömningar och förslag

Kulturrådet tillstyrker samtliga tre förslag på åtgärder som lyfts fram i avsnittet:

- att Sametinget tilldelas ett nationellt ansvar för arkiv av urfolket samerna,
- att Riksarkivet i sin rådgivning till den enskilda arkivsektorn ska ägna särskild uppmärksamhet åt urfolket samerna och de nationella minoriteterna, medan arkivmyndigheterna i förvaltningsområdena ska bistå i den rådgivningen
- att Sametinget och Riksarkivet ska utreda förutsättningarna för centrumlösningar där arkiv av urfolket samerna respektive de nationella minoriteterna ingår.

Kulturrådet vill dock understryka vikten av att företrädare för de nationella minoriteterna även fortsättningsvis deltar i samrådsprocesser i den fortsatta beredningen av bedömningar och förslag.

Om regional enskild arkivverksamhet och kultursamverkansmodellen

Allmänt

I kapitel 10 i arkivutredningen, ”Stödjande och främjande av enskilda arkivsektorn”, finns ett avsnitt som specifikt behandlar statsbidrag till regional enskild arkivverksamhet i kultursamverkansmodellen. Där framgår att berörda regionala enskilda arkivinstitutioner i allmänhet upplever att införandet av kultursamverkansmodellen varit positiv, genom att arkivfrågorna numera har en plats och uppmärksammas i arbetet med de regionala kulturplanerna. Styrningen av samverkansmodellen återges i kapitlet, likaså de regionala enskilda arkivens plats i modellen – det framhålls att de enskilda arkivinstitutionerna är företrädare

vid framtagandet av regionens kulturplaner och att de kan få del av statsbidraget. Kultursamverkansmodellen i stort ges en överskådlig teckning, framför allt behandlas det faktum att ett samverkansråd är kopplat till modellen, för att Kulturrådet ska kunna samordna de nationella kulturpolitiska intressen som sammanstrålar i modellen. Det nämns att Riksarkivet ingår i samverkansrådet, och i Riksarkivets underlag till arkivutredningen (som refereras i utredningen) konstateras att arbetet i Kulturrådets samverkansråd fungerar bra.

Kommentarer och tillrättalägganden

I avsnittet ”Synpunkter på kultursamverkansmodellen” framhålls att kultursamverkansmodellen skapar en konkurrenssituation mellan regionerna, med hänvisning till att samarbeten över regiongränser inte uppmuntras. Konstaterandet att samarbeten över regiongränserna inte uppmuntras är emellertid en felaktighet, som inte svarar mot Kulturrådets syn på hur regionalt arbete inom kulturområdet bedrivs eller kan bedrivas. Under den tid som kultursamverkansmodellen funnits har åtskilliga lyckade interregionala samarbeten initierats, vilket är ett arbets sätt som myndigheten fullt ut stödjer. Till grund för de prioriteringar som Kulturrådet gör inom det regionala verksamhetsbidraget framhåller vi interregionala samarbeten som ett av flera strategiska områden som särskilt beaktas.

I nämnda avsnitt återges även synpunkten från de regionala enskilda arkiven att ”en betydande del av statsbidraget inom kultursamverkansmodellen fördelas som tillfälliga utvecklingsbidrag.” Av anslaget 1:6 ap.1 Bidrag till regional kulturverksamhet avsätter Kulturrådet vanligen omkring 2% för regionalt utvecklingsbidrag och fördelningen blir därmed omkring 30 miljoner årligen för regionala utvecklingsinsatser. Dessa medel kan sökas för regional enskild arkivverksamhet, vilket också görs. Detta faktum bör ställas i relation till det svepande konstaterandet i arkivutredningen att det i kultursamverkansmodellen är ”mer allmänna kulturella ändamål som efterfrågas och premieras.” Det bör i sammanhanget även nämnas att flera regionala satsningar inom arkivområdet har stöttats genom det nämnda utvecklingsbidraget. Den utredning som Föreningen Sveriges länsarkivarier initierat för att kartlägga bland annat de regionala länsarkivens behov av e-arkiv, som lyfts fram i avsnittet ”Digitaliseringens utmaningar”, är ett exempel på en satsning som erhållit regionalt utvecklingsbidrag från Kulturrådet. Ytterligare exempel på aktörer som fått utvecklingsbidrag är Arkiv Sörmland, Föreningsarkivet i Region Jämtland Härjedalen samt Malmö Räddningsarkiv.

Mot bakgrund av ovanstående resonemang konstaterar Kulturrådet att bilden av de regionala enskilda arkivens plats i kultursamverkansmodellen hade kunnat bli

tydligare ifall Kulturrådets dels hade getts möjlighet till inspel, dels getts möjlighet till faktagranskning av textmaterial.

Synpunkter på utredningens bedömningar och förslag

Den allmänna bilden från utredningens dialoger är, som tidigare framhållits, att kultursamverkansmodellen är uppskattad av de regionala enskilda arkivinstitutioner som erhåller medel genom modellen. Det finns ingen utbredd önskan om förändringar i modellens grunder. Mot bakgrund av detta stöds inte det förordningsförslag gällande kultursamverkansmodellen som ges i konstnärspolitiska utredningen ”Konstnär – avsett villkor?”, det vill säga att staten inte bör peka ut vilka konst- och kulturområden som ska vara mottagare av statsbidrag från modellen. Det förhållningssätt till förordningsförändringsförslaget som ges i arkivutredningen är samstämmigt med Kulturrådets hållning, som presenterades i myndighetens remissvar till den konstnärspolitiska utredningen.

I arkivutredningen identifieras två tydliga behov hos de regionala enskilda arkivinstitutionerna: dels en ökad ekonomisk grundtrygghet dels en långsiktig finansiering av herrelösa arkiv. Emellertid noteras att det inte är möjligt för staten att tillskjuta reformmedel till en specifik sektor eftersom det statliga anslaget gäller för helheten av kultursamverkansmodellens konst- och kulturområden. Istället föreslås att reformmedel tillförs till ramanslaget till kultursamverkansmodellen, och till arkivverksamhet i Region Stockholm, om 10 miljoner kronor från och med 2022. Kulturrådet tillstyrker förslaget och konstaterar, i enlighet med arkivutredningen, att riktade medel till specifika sektorer inom kultursamverkansmodellen inte är förenliga med modellens förutsättningar.

Yttrande från Kulturrådets arkivariefunktion

Enligt Kommittédirektiven 2017:106 ska översynen av arkivområdet lämna förslag på hur lagstiftningen kan anpassas till utvecklingen på området. Mot bakgrund av det anser vi att några områden har förbisetts i utredningen. Vi hade gärna sett ett större grepp om informationssäkerhet och att en sådan aktuell och viktig fråga lyfts i ett arkivsammanhang. Även en inriktning på molntjänster och problematiseringen kring detta hade varit önskvärt, likaså även rättssäker och strukturerad hantering av information. För att återknyta till remissens titel ”Häriifrån till evigheten”, det finns ett uppdämt behov av att bringa klarhet i hur hanteringen och bevarande av digital information ska ske långsiktigt. Dessa stora utmaningar som arkivsektorn står inför, eller framför allt är mitt uppe i, hanteras inte fullt ut i arkivutredningen.

Kapitel 4: Beskrivning av arkivsektorn

4.8.2 Kulturrådet är tveksamma till en legitimering av arkivarieyrket. Idag är en examen i arkivvetenskap en form av certifiering, hur ska en legitimering lösa eventuella brister i nuvarande sektorn? Det är svårt att identifiera professionens gränser då kompetenser och arbetsuppgifter kan se olika ut beroende på vilken typ av verksamhet man arbetar på. Fortbildningsinsatser för yrkesverksamma arkivarier finns i hög grad. Men det saknas relevanta utbildningar som ger konkreta råd, riktlinjer och tolkningar av riktlinjer som en arkivarie kan följa i sitt arbete. Vi instämmer med kommentaren att arkivutbildningarna behöver anpassas till verkligheten som studenterna möter i arbetslivet.

Kapitel 6: Myndigheternas arkivbildning och arkivförvaltning

6.2.3 Vi är positiva till att arkiv lyfts in i myndigheternas årscykel men vi efterfrågar tydlighet kring vilka åtgärder som krävs. Vi saknar en definition över vad som menas med "rapport över sina informationsmängder" på sidan 232.

6.4.2 Det ska av en ny arkivlag framgå att myndigheterna ska skapa förutsättningar för en god arkivförvaltning genom att vid:
– framställningen av handlingar använda medel och metoder som är lämpliga med hänsyn till behovet av att handlingar ska kunna läsas, avlyssnas eller uppfattas på annat sätt under den tid de bevaras, och
– registreringen av allmänna handlingar ta hänsyn till dess betydelse för en ändamålsenlig arkivförvaltning. Kulturrådet ställer sig positiva till förslaget. Men vi anser att man bör vara direkt i definitionen: "Myndigheten ska uppnå en god arkivförvaltning genom att vid".

6.4.3 En ny bestämmelse i arkivförordningen ska innebära att myndigheter har en skyldighet att vid upphandling, utveckling eller idrifttagande av ett informationssystem försäkra sig om att handlingar och uppgifter i systemet kan föras över till andra informationssystem, avskiljas och gallras. Kulturrådet ser positivt på detta förslag, eftersom många frågetecken kvarstår i fråga om textövergång till e-arkiv. Vad gäller överföring av information från verksamhetssystem är frågan om gallring och bevarande centrala. Att arbeta proaktivt är väsentligt i detta fall.

6.4.5 Det ska i arkivlagen införas en ny bestämmelse om att myndigheterna ska lämna uppgifter om arkiv till ett nationellt arkivinformatiönssystem – eftersom uppgifterna finns i arkivbeskrivningen och arkivförteckningen ska detta inte vara ett större arbete för myndigheterna. Detta förslag ställer sig kulturrådet positivt

till. Men det kräver även en tydlighet i när myndigheten ska lämna uppgifter om arkiv. Ska återrapportering ske vid varje revidering av arkivredovisningen? Vi ser behovet av en pedagogisk plan för återrapportering.

Kapitel 7: Bevarande och gallring

7.11.1 I kommentaren till lagförslag beskrivs utmaningen “i att hantera de äldre bestånden, de samtida bestånden och att samtidigt skapa förutsättningar för att kunna hantera de framtida bestånden”. För att möta denna utmaning behöver arkivsektorn användbara verktyg. I lagförslaget saknar vi ett större fokus på bevarande av digitala handlingar och problematiseringen kring det. Här borde områden som informationssäkerhet, molntjänster samt e-arkiv förekomma då dessa är centrala för arkivområdet.

7.11.4 Riksarkivet har i underlag till utredningen beskrivit att ett möjligt framtida scenario skulle kunna vara att myndigheter från en viss tidpunkt enbart får överlämna elektroniska handlingar (s.278). Då bör även möjligheten finnas att kunna ta emot det och förvalta handlingarna hos arkivmyndigheterna. Förslaget är välkommet men måste kunna fungera i praktiken. För att inte upprepa Finlands problematik med avsaknad av en e-arkivlösning för myndigheter, behöver förslaget tänka ett steg längre innan det kan tas i bruk. För att kunna titta vidare på denna fråga behöver det, som utredningen säger, enligt 6.4.3 kunna införas en ny bestämmelse i arkivförordningen för myndigheter, att vid upphandling, utveckling eller idrifttagande av ett informationssystem försäkra sig om att handlingar och uppgifter i systemet kan föras över till andra informationssystem, avskiljas och gallras.

Kapitel 9: Normering, tillsyn och rådgivning

9.7.5 Kulturrådet välkomnar förslaget att arkivmyndigheterna ska ge råd och vägledning om arkivbildning och att arkivförvaltning till de myndigheter och andra organ som står under deras tillsyn. Som till exempel vägledningar, seminarier och kurser. Vi instämmer med utredningens kommentar “Den statliga arkivmyndigheten bör med andra ord arbeta för att det ska vara lätt för myndigheterna att göra rätt.”

Kapitel 14: Digital informationsförvaltning och massdigitalisering

14.5.2 Kulturrådet har kommenterat förslaget att ta fram en samordnad nationell plan för fortbildning under avsnittet “Beskrivning av arkivsektorn”.

2020-05-26

KUR 2020/1305
s.7(7)

Handläggningen av ärendet

Detta beslut har fattats av generaldirektör Kajsa Ravin efter föredragning av handläggare Andreas Åberg och arkivarierna Katarina Hallmans och Joar Smeding. I beredningen av ärendet har även handläggarna Bella Lawson och Ove Bengtsson deltagit.

På Kulturrådets vägnar

Kajsa Ravin
Generaldirektör